

Altjóða sálarheilsudagur

Sirið Stenberg
Tjóðvedi

Tann 10 oktobur er útnevndur at vera altjóða sálarheilsudagur. Ein dagur har vit varpa ljós á sálarheilsuna, umstøður hjá sálarsjúkum, fyribyrging, viðgerð o.s.fr. Tað er gott, at vit hava slíkar dagar, so vit kunnu vera mint á sálarheilsuøkið og soleiðis steðga á og geva okkum far um lívið við sálarsjúku, og hvørji árin hetta hevur. Og ikki minst hvat vit øll kunnu gera fyri at betra um umstøðurnar hjá fólki við sálarligum trupulleikum.

Sálarsjúka rakar breitt og tykist vera vaksandi. Annar hvør er avvarðandi verður sagt. Sjálv eri eg av tí áskoðan, at vit øll eru avvarðandi, tí vit varða øll av hvør øðrum. Vit hava bæði eina samfelagsliga, menniskjaliga og etiska skyldu at taka hond um hvønn annan.

Søguliga hava vit ikki verið dugnalig at tikið okkum av sálarsjúkum. Í stóran mun hava hesi fólk livað undir vána korum, annaðhvørt í útlegd ella meira ella minni goymd burtur her hjá okkum. Og ofta bæði goymd og gloymd. Tibetur eru glottar at hóma og psykiatriin tykist vera í blóma. Heim vera bygd til sálarsjúk, fleiri øki hava økispsykiatri, Fountain hús er komið og barnapsykiatari er settur. Og fokus er nú á, at sálarsjúka ikki nýtist at vera kronisk, og at góðir møguleikar eru bæði at koma seg aftur, og at fáa tað betri. Hetta er vitan, sum gevur vón.

Fólk við sálarsjúku hava upplivað, og upplivað nokk enn at vera stigmatiseraði og kanska eisini útihýst. Hetta kemur týðiliga til sjóndar, tá ið sálarsjúk siga sína søgu. Og tibetur eru tað fleiri og fleiri fólk við sálarsjúku, sum siga sína søgu. Tað kunnu og skulu vit læra av. Við opinleika og kunning kunnu vit øll bliva klókari, og læra okkum at handfara støðuna soleiðis, at vit megna at rúma hesum søgum. Harvið kunnu hesar søgur gerast søga. Tí hvat kann vera verri enn stigmatisering og isolatión omaná tað at hava sálarligar trupulleikar. Tað kann bara gera støðuna verri. Undirvísing og almenn kunning eru her lyklaorð, og her ger Sinnisbati eitt stórt og neyðugt arbeiði.

Sálarheilsan má fáa sama status,og somu rúmd, sum likamliga heilsan. Skjót og góð hjálp má vera øllum í boði. Her eiga vit til dømis at arbeiða fram móti eini

psykiatriskari skaðastovu, so til ber at fáa hjálp her og nú. Somuleiðis má økispsykiatriin styrkjast kring landið. Tað kann ikki góðtakast, at vit hava økir í landinum har sálarsjúk so at siga onga hjálp fáa. Ofta er støðan so vánalig, at hesi menniskju als ikki megna at ferðast til Havnar at fáa sær hjálp. Hjálpin má út til hesi menniskju. Tað eru heilt víst fólk í okkara landi, sum als ikki fáa rætta og nøktandi hjálp. Hetta ger, at hesi menniskju harvið missa ein stóran part av sínum lívi og livsgóðsku, og liva í tí eg vil kalla í sálarligari armóð. Somuleiðis eigur fyribyrging av trupulleikum hjá ungum og sálaligt arbeiðsumhvørvi øki, ið eiga at fáa størri ans framvvir.

Vónandi verður økispsykiatriin útbygd nú fólk, sum hava havt fastan bústað á psykiatriska deplinum flyta í sambýlið, og orka harvið verður tøk innan psykiatriina. Tað skal vera mín vón

og mítt ynski, at peningur ikki verður spardur á hesum øki, men verður brúktur til at seta á stovn tær tænastrur vit í dag akutt standa og mangla.

Somuleiðis eigur eitt miðvíst arbeiði at vera gjørt fyri at fáa skipaða kreppuhjálp kring landið. Tíverri raka vanlukkan og skakandi tilbúðir við jøvnum millumbilum. Í nøkrum fòrum eru avleiðingarnar so mikið álvarsamar, at sálarlig kreppuhjálp er neyðug. Men tíverri er hetta alt ov óskipað og tilvildarligt. Í nøkrum fòrum er als ongin kreppuhjálp at fáa. Hetta eiga og kunnu vit gera betri. Tí eitt er víst. Álvarsliga traumatiserandi hendingar kunnu seta so djúp spor, at alt lívið verður merkt av tí og livsleiðin darvað. Tað kunnu vit gera nakað við.

Tað er vísindaliga staðfest, at fólk við sálarsjúku hava lægri miðallivialdur enn onnur. Munurin er skelkandi.

Fólk við sálarsjúku liva í miðal upp til 20 ár styttri enn onnur. Hetta er álvarsmál av teimum heilt stóru og krevur at vera tikið í størsta álvara. Her mugu munagóð tiltøk setast í verk. Vit kunnu ikki góðtaka at missa borgarar í góðum árum, men gera hvat vit kunnu fyri at betra um hetta.

Samanumtikið eru nógvtøk tikin, sum vit veruliga skulu gleðast um, men enn er langt á mál. Meira vit fáa lýst støðuna betri blíva vit før fyri at skapa batar. Tí má ljóskastarin áhaldandi setast á sálarheilsuna. Í okkara samfelag skal ongin vera goymdur og gloymdur.

Góðan sálarheilsudag

Stutt rættleiðing til arkitektin Jóannes Petersen

Jógvan við Keldu

Fyrst av øllum fari eg at takka fyri, at eg var boðin við til framløguna á Hotel Føroyum um Flogoytna, sum bæði var djørv og spennandi við frískum íblástri, og sum Jóannes sjálvur sigur, so vóru ymiskar meiningar um hesa framtíðarverkætlanina. Tað vil so vera!

Hinvegin síggi eg ídag 15.

oktober í eini samrøðu, sum Sosialurin gjørdi við hann, at Jóannes sigur orðarætt: “... Men søgan úr Norðoyatunlinum má bara ikki endurtaka seg, har man ikki visti, hvat grótið úr tunlinum skuldi brúkast til og tí bara vipaði tað á sjógv í Klaksvík”.

Hetta er bæði skeivt, og harafturat haldi eg tað vera

burturvið og óneyðugt at brúka í eini tilíkari samrøðu.

Tá Miðbýarætlanin í Klaksvík varð gjørd í 1987/88, og samstundis var farið at tosa um ætlanina fyri Norðoyatunnilin, lá nevniliga í kortunum, at grótið úr Norðoyatunlinum skuldi brúkast til at fylla út “niðri á Sandi, sum vit málbóru okkum í

samband við Miðbýin.

Hetta var sostatt við í verkætlanini. Longri er tann søgan ikki.

Hervið vóni eg at hava fingið hetta uppá pláss yvir fyri vinmanninum Jóannesi.

at røkka heilt út til endabrukaran, sum veruliga kann merkja tær betringar, sum verða gjørdar.

Hesi mál vórðu partur av tí, sum Sambandsflokkurin í valskránni gav lyfti um at loysa í hesum valskeiðnum.

Víðarimenning á sosiala økinum

Nú eldraøkið verður flutt til kommunurnar av umsita, vil ein og sami myndugleiki loysa uppgáurnar og eisini hava figgjarligu ábyrgdina. At tænastrurnar verða loystar í nærumhvørvinum eigur at hava við sær, at tænastran til borgaran gerst dygdarbetri og skjótari. Ætlanin er at umleið 390 mió.kr. fylgja við frá

landinum til kommunurnar til at umsita eldraøkið.

Peningurin er settur av á figgjarlógaruppskotinum fyri 2015 til endurvenjing og við hesum verður nú tikið eitt fyrsta fet rætta vegin. Endurvenjing eigur at samskipast betur, men fyrst og fremst eru tað tey, sum fáa endurvenjing á Landssjúkrahúsinum, sum skulu hava enn meira endurvenjing. Endurvenjing er ein týðandi táttur at hjálpa fólki at fáa eitt virðiligt og eftir umstøðunum sjálvstøðugt lív, eftir skaða- og sjúkratilburð.

Á Sernám verða bíðitíðirnar til sálarfrøðiligar kanningar og eygleiðingar stytta úr í miðal einum ári í 3 mdr. - ein sálarfrøðingur

verður settur í starv afturat.

Tímajáttanin til serligan tørv í skúlunum hækkað eisini nakað.

Skúlatilboðini á Rásini verður eisini uppræft í skipaðum samstarvi millum Mentamálaráðið og Almannamálaráðið, har Mentamálaráðið tekur sær av skúlapartinum og Almannamálaráðið tekur sær av búð- og frítíðartilboðnum. Almannamálaráðið hevur sett 1 mió. kr. av til Rásina og játtanin hjá Mentamálaráðið er eisini hækkað. Málið er at taka næmingar inn á Rásina á hvørjum ári.

Ein flokkur afturat innan autismuøkið byrjar á miðnámi komandi summar.

Og 1,2 mió. kr. eru settar av til

onnur miðnámskúlatilboð (breytir) til ung við serligum avbjóðingum. Hetta kunnu vera næmingar sum pendla ímillum rásina og miðnámskúla ella næmingar sum búgva heima og ganga í skúla ella næmingar, ið búgva í øðrum búfelagsskapum.

Við øðrum øðrum verða skúlatilboð til ung við serligum tørvum umræft í figgjarlógaruppskotinum 2015 við 1,9 mió í MMR og 1 mió í AMR. Dentur verður í øllum fòrum lagdur á, at talan skal verða um heildartilboð, har búð- og frítíðartilboð hanga saman.

Sambandsflokkurin garanturin fyri vælfærdini

Eftir sosialu tølunum at døma og

teimum ítøkiligu verkætlanum, sum eru vorðar til veruleika og eisini í mun til tað, sum er sett út í kortið, so er tað ongin ivi um, at tað verður Sambandsflokkurin, sum kann borga fyri, at vælfærdin verður hildin viðlíka og ment komandi árin.

Sosiala menningin verður eisini best tryggja og ment m.a. gjøgnum ein ríkisfelagsskap, sum kann verða við til at veita okkum tann búskaparliga vælstand og tryggjeika, sum øll í Føroyum hava tørva á og ynskja.